

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ НОСТАЛЬГІЙНОГО ТУРИЗМУ

Постановка проблеми. Сучасний туризм стає глобальним чинником розвитку цивілізації, однією зі складових економіки, соціальної сфери, духовної культури. Процеси, що відбуваються в туристичній індустрії світу, позначилися і на розвитку туризму в Україні. В Законі України «Про туризм» держава визначає туризм як одну з пріоритетних сфер розвитку національної культури й економіки [2]. Таке визначення стало досить актуальним після того, як набув популярності етнотуризм як один з напрямків культурно-пізнавального туризму. Світова практика доводить, що саме такий вид туризму здатний задовольнити цілий ряд духовних потреб людини. Найбільш важливим в організації етнічного туризму є ознайомлення учасників з традиціями та культурою різних етносів.

Виклад основного матеріалу. У країнах Східної та Центральної Європи ностальгійний туризм уже давно є основою для розвитку пізнавальних та красезнавчих маршрутів. Наприклад, із сусідньої Польщі тільки після 1989 р. у пошуках кращого життя виїхало близько 5 млн. людей. Значна частина поляків, які тепер проживають за межами Польщі, щороку приїжджають на батьківщину, це і стало передумовою для розвитку ностальгійного туризму в Польщі. Схожа ситуація у Чехії, де прибутки від туризму щорічно сягають 700-800 млн. євро, значну частину з яких приносить ностальгійний туризм. У Західній Європі цей вид туризму є найбільш розвинутий в Ірландії, Великобританії та Іспанії.

Вперше термін «етнічний туризм» було використано у 1977 р. В. Смітом, який визначив етнічний туризм як подорожі для вивчення культури та життя рідкісних чи екзотичних народностей. На прикладі тематичних досліджень індіанців о. Сан-Блас Панами і тораяя – плем'я, що живе на півдні о. Сулавесі (Індонезія) – науковець виділив такі елементи етнотуризму як знайомство з умовами побуту та змістом культових церемоній [1].

Аналізуючи погляд В. Сміта, Р. У. Макінтош та Ч. Р. Гоїлднер у 1990 році визначили етнічний туризм як поїздки з метою спостереження виражень культури і способу життя екзотичних народів. Такий висновок було зроблено на основі подорожей до Панами для вивчення індіанців

на о. Сан-Блас або ізольованих гірських племен Ассам в Індії. Більшість існуючих досліджень етнічного туризму зосереджуються на відвіданні екзотичних і часто периферійних напрямків, які включають відображення повсякденного життя невеликих, часто ізольованих, етнічних груп (В. Смит, 1989; Г. Москардо, П. Пірс, 1999). Інші вчені наголошують, що етнічний туризм повинен також включати подорожі до місць народження або проживання родичів (Б. Кінг, 1994; С. Р. Пітчфорд, 1995). На думку Б. Кінга (1994), до етнічного туризму відносяться подорожі, чия основна мотивація полягає у етнічному возз'єднанні. Мета етнічних возз'єднань активно простежується у країнах Північної Америки та Австралії, чия новітня історія була побудована на міграції, але це також стосується й частин світу, включаючи Африку, Європу та Азію [1].

Ностальгійний туризм може бути як внутрішнім (наприклад, відвідування глибини міськими жителями з метою ознайомлення з архаїчними говірками, фольклором, побутом, культурою і мовами автохтонних народів), так і зовнішнім, який пов'язаний з відвідуванням історичної батьківщини або місць народження родичів. Останній різновид часто називається ностальгійним туризмом, який отримав досить широке поширення у ряді регіонів світу – Ізраїль, Вірменія, Греція, Україна, Італія. Учасники ностальгійного туризму – в основному люди похилого віку, що раніше проживали в цій місцевості. Основна частина програм і мета приїзду – індивідуальне (або невеликими сімейними групами) відвідування різних регіонів.

Соціологічні дослідження демонструють, що одним із об'єднувачих чинників у суспільстві в регіональному вимірі є культурна та історична спадщина, поширення знань про особливості етнічних груп. Саме ці знання надають етнотуристичні подорожі, які не тільки розширюють уяву на національно-культурні самотність населення різних регіонів, знайомлять з рівнем сучасної культури, але й запобігають поширенню негативних стереотипів стосовно культурної та мовної ідентичності [6].

Нове розуміння культури в суспільному розвитку й усвідомлення необхідності збереження історико-культурної спадщини та її різноманіття у світі розширюють перспективи етнічного туризму як ресурсу регіонального розвитку, а також впливу на соціальну й культурну сферу, екологію, зовнішньоекономічну діяльність і міжнародні відносини. Це пов'язано з тим, що в сучасному світі туризм із переважно економічного явища перетворюється на соціальний й культурний феномен.

За кордоном велику увагу приділяють збереженню історико-культурної спадщини і організації етнічного туризму. Накопичений

значний досвід в організації етнічного туризму, вивчення якого видається особливо важливим для України, сприяє пошуку альтернативних рішень в організації даного виду туризму. Серед країн, що розвиваються в даному туристичному напрямку можна виділити Австралію, Канаду.

Головне завдання проектів з розвитку етнічного туризму спрямоване на те, щоб уберегти процес розвитку екологічного та етнічного туризму від непродуманих, однохвилинних тенденцій, надати йому стійкість, перш за все, за допомогою активного залучення корінних нечисленних народів у сферу туристського бізнесу. Гарантією стабільності та ефективності проектів розвитку туристського бізнесу та сталого розвитку у більш широкому сенсі, стане самостійне керівництво реалізації проектів представниками корінних нечисленних народів [3].

Канада. Найбільш яскрава і специфічна риса канадського суспільства – це його етнічна мозаїчність. За переписом населення визнали себе корінним населенням 1172790 осіб, що становить близько 4% всього населення, з цього числа 54% є статусними індіанцями, 31% – метиси, 10% нестатусні індіанці і 5% – інуїти [3].

Конституція Канади визнає три групи корінних народів (яких називають «Першими націями»): 1) індіанці (в даний час індіанців називають «амеріндейцями», або по самоназві окремих народів і племен); 2) метиси (нащадки від шлюбів французів і англійців з індіанськими жінками в період початкового освоєння Канади); 3) ескімоси-інуїти, які заселяють узбережжя й острови Льодовитого океану (в даний час ескімосів прийнято називати по їх самоназві «інуїтами»).

Слід зазначити, що в Канаді індіанці підрозділяються на статусних та нестатусних. Це поділ має велике значення для самих індіанців, тому статусні індіанці мають в повному обсязі всі пільги і права, надані «Законом про індіанців», в той час як нестатусні індіанці, не мають можливості підтвердити свій статус, такими правами і пільгами не володіють.

Статусні індіанці по федеральним і місцевим законам звільнені від податків, забезпечені медичною страховкою і медичними послугами, вони отримують субсидії на будівництво і стипендії на освіту. Нестатусні індіанці – це вже асимільована частина корінного населення, вони не належать ні до якого конкретного племені і живуть переважно в містах.

Статусні індіанці живуть в громадах, яким виділяються землі і фінансування. Всього в Канаді налічується близько 600 громад, більша

частина яких знаходиться в резерваціях. Статус резервацій, як спеціальна територіальна одиниця, має ряд особливостей [3]:

1) на території резервацій відсутні звичайні для даної держави органи місцевого управління та одиниці адміністративно-територіального поділу;

2) проживаючи у резервації громади зберігають традиційні форми управління, що склалися на основі давніх традицій. Однак, якщо до недавнього часу в країні проводилося адміністративне злиття громад різних народів на основі економічних та адміністративних критеріїв і при цьому етнічний аспект ігнорувався, то з 1985 р. громадам законодавчо надано право самостійно формувати свій склад;

3) незалежно від того, хто є в резервації власником землі, держава або відповідна община, вирішення питань поселення на території резервації, розробки природних копалин та іншого використання території здійснюється за наявності згоди ради громади. Формально в Канаді налічується 2370 резервацій, що займають площу в 27,5 тис. кв км. Реально заселено менше 900 резервацій.

Дані перепису населення Канади показують, що з 1172790 представників корінних народів в резерваціях живе всього 308490 осіб, поза резервацій проживає 864295 осіб, з них у сільській місцевості 240825 осіб і 623470 осіб в містах. Чисельність північноамериканських індіанців – 698025 осіб, з них у резерваціях проживають 300755 осіб.

Інуїти налічують 50480 осіб, з них у резерваціях проживає 435 осіб, метисів – 389780 осіб, з них у резерваціях проживає 4320 осіб [4].

Біля м. Хезелтон в північно-західній частині провінції Британська Колумбія, Канади розташоване «Історичне поселення та живий музей Ксан» корінного народу – «джитксан» (Gitxsan).

Територія проживання цього народу охоплює більшу частину області, відомої як Країна Скіна (Skeena Country), а назва народу походить від: «Git», що означає «реорле of» – «народ», а «Xsan» означає «the River of Mist» – «ріка туману». «Історичне поселення та живий музей Ксан» відкриті для відвідин цілий рік. Тут можна за своїм бажанням обрати одне або кілька занять (екскурсій), оглянути різні типи житла, познайомитися зі стародавніми технологіями і знаряддями праці, які використовувалися для виготовлення каное, з технологією обробки хутра, виробництва кошиків. Відвідати музей, колекції якого складається з приблизно 600 найменувань. Елементи матеріальної культури включають: вигнуті коробки, церемоніальні маски, ковдри, вбрання, рибальські снасті, мисливське приладдя та ін. Щорічно в етнічному поселенні готується нова театральна постановка на сюжет

стародавніх легенд. У національному кафе на території села пропонується меню з традиційних страв аборигенів [5].

Досить цікавою є співпраця корінного населення Канади з адміністрацією національних парків. З недавнього часу став спостерігатися деякий прогрес до включення корінних народів у процес організації та управління парками і охоронними територіями. Так як понад 95% національних і провінційних парків в Канаді розташовані поблизу аборигенних селищ і громад, або всередині їх традиційних земель, залучення корінних співтовариств до організації та управління цими територіями досить істотна для їх благополуччя. Близько третини таких парків Канади мають Ради з управління, до складу яких входять представники аборигенних народів.

Спільноти корінних народів беруть активну участь в організації та наданні туристсько-екскурсійних послуг відвідувачам охоронних територій [3].

Австралія – континент, ізольованість якого дозволила зберегти самобутній етнос. Етнічний туризм в Австралії включає тури на човнах, культурні та екологічні. Ці тури проводяться на землях корінного населення, в національних парках і традиційно племінних землях.

Перебуваючи у володінні корінного населення, туристські підприємства мають можливість для збереження культурної та природної різноманітності, а також дають роботу місцевому корінному населенню. Такий етнографічний туризм відповідає всім вимогам, забезпечує стале використання ресурсів і виконує просвітницьку функцію. У ньому беруть участь і великі землевласники, і місцеве населення. Важливу роль у розвитку етнічного туризму відіграє держава. Наприклад, у травні 2012 р. Австралійське державне управління з туризму розробило сайт aboriginaltourism.australia.com, присвячений виключно етнічному туризму. Сайт покликаний представити всьому світу різноманітні туристські програми за участю корінних жителів [3].

Висновки. Ностальгійний туризм належить до специфічних видів туризму, адже потенційні туристи в більшості мешкають в інших країнах чи й на інших континентах, тому актуальними є шляхи популяризації етнічних земель серед емігрантів та їх нащадків, представників інших національностей. Спираючись на досвід країн Європи, де ностальгійний туризм є основою для розвитку інших видів туризму, виділяємо кілька важливих першочергових кроків:

- формування та систематизація усіх потенційних «ностальгійних туристів» в окрему групу задля сприяння задоволення їх потреб;

- створення тематичних інформаційно-туристичних центрів, метою яких стане інформування українців за кордоном про туристичний потенціал регіону, його інфраструктуру, новини культури та мистецтва краю;

- запровадження на базі інфотурцентрів багатомовних інформаційних порталів (сайтів) задля отримання туристами швидкої та якісної інформації про свої етнічні землі, про новини культури та мистецтва, фестивалі календарі тощо;

- розвиток і модернізація мережі музеїв і заповідників, художніх промислів, культурних пам'яток, туристичної інфраструктури загалом;

- розробка тематичних (ностальгійних) турів;

- випуск багатомовних путівників із туристичними маршрутами;

- популяризація української культури, просування національного культурного продукту поза межами України;

- створення ринку якісних і доступних культурних послуг;

- усунення диспропорцій у регіональному розвитку насамперед великих міст із надмірною концентрацією промислових об'єктів та стагнацією багатьох малих населених пунктів;

- активна участь у закордонних туристичних виставках та ярмарках.

Як наслідок, розвиток ностальгійного туризму стає популярним напрямком у світовому туризмі. Враховуючи, що етнічне розмаїття стрімко скорочується, даний вид туризму буде затребуваний у зв'язку з його унікальністю і неповторністю.

Список використаних джерел

1. Yang Li. Planning for Ethnic Tourism: Case Studies from Xishuangbanna, Yunnan, China. – Waterloo, Ontario, 2007. – Pp.1 – 2 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://libdspace.uwaterloo.ca/bitstream/10012/3123/1/Thesis_Li.pdf/.

2. Закон України “Про туризм” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80/print>

3. Ковынева Л.В. Зарубежный опыт организации этнографического туризма // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer27/516.pdf>.

4. Кожемякина В.А. Коренные народы Канады: этноязыковые и культурно-языковые проблемы // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ilingan.ru/library/sborniki/for_lang/2009_01/3.pdf.

5. Офіційний сайт «Ksan historical villase» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ksan.org/index.htm>.

6. Спільна ідентичність громадян України: підґрунтя, виклики, шляхи формування// Національна безпека і оборона. – 2007. – № 9 (93). – С. 26.